ורב [א]יהודה בר אמי משמיה דרב יהודה אמר [א]בית הפרס שנידש טהור א"נ [ב]בשאר טומאות דלא מזהר עלייהו: [ב]אם היה זקן מרכיבו על החמור [ג]: תנא כפועל בטל אמר אביי [ג]כפועל [ד]בטל של אותה מלאכה [ד]: **מתני'** [ה]החשוד על הבכורות אין לוקחין ממנו [ו]בשר צבאים ולא עורות שאינן עבודים רבי אליעזר אומר לוקחין ממנו עורות של נקבה ואין לוקחין ממנו צמר מלובן וצואי אבל לוקחין ממנו טוי (א) ובגדים: **גמ'** בשר צבאים דמיחלף [ז]בדעגלה ולא עורות שאינן עבודים הא עבודים זבנינן [ח]אם איתא דבכור הוה לא הוה טרח ביה סבר אי שמעו [ט]ביה רבנן מפסדו לי מינאי: רבי אליעזר אומר לוקחין ממנו עורות של נקבה: מאי טעמא מידע ידיע ות"ק א"כ זכר נמי חייק לזכרותיה ואמר עכברים אכלוה ואידך בי עכברים מידע ידיע: ואין לוקחין ממנו צמר מלובן וצואי: השתא צמר מלובן לא זבנינן צואי מיבעיא אלא חדא קתני צמר מלובן מצואתו: אבל לוקחין ממנו טוי ובגדים: השתא טוי זבנינן בגדים מיבעיא מאי בגדים נמטי: **מתני'** [י]החשוד על השביעית אין לוקחין ממנו פשתן ואפילו סרק אבל לוקחין מהם טוי (ב) ואריג: **גמ'** השתא טוי זבנינן אריג מיבעיא מאי אריג תיכי: **מתני'** החשוד להיות מוכר תרומה (ג) [כ]לשום חולין אין לוקחין ממנו אפילו מים ומלח דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר [ל]כל שיש בו זיקת תרומה ומעשרות אין לוקחין ממנו: **גמ'** [מ]לאתויי מאי לאתויי [נ]קרבי דגים דמערבי בהו שמן זית ההוא טבחא דהוה חשוד לזבוני

תרבא

כפועל בטל של אותה מלאכה. דבטל הימנה דאם היה נוקב מרגליות שעבודתה נוחה לעשות ושכרו מרובה אם אומר לו טול כך וכך ותבטל היום ממלאכה אינו פוחת משכרו אלא דבר מועט שהרי נוחה ואין בה טורח ואי מלאכה קשה היא כמו נגר אם אומר לו אתה נוטל עכשיו שלשה זוזים טול זוז והבטל היום מאותה מלאכה ועשה מלאכה קלה זו נוח לו להבטל וליטול זוז והכא נמי כי הווא אגרא יהיב ליה שהרי מבטלו ממלאכתו וכוליה אגרא לא יהיב ליה שהרי אינו עסוק במלאכה קשה אצלו: **מתני' החשוד על הבכור.** [ה]כגון החשוד להטיל מום בבכור: (ד) **בשר צבאים.** שאדום הוא מיחלף בבשר עגל זימנין דמזבין עגל בכור תם ואומר שבשר צבי הוא: **גמ' שמעי רבנן.** דבכור תם הוא וטעון קבורה ומפסדי ליה מינאי ומקפיד על טרחו ואינו מעבדן: [ט]**של נקבה.** דאין לחוש בבכורה: **מידע ידיע.** בין עור זכר לעור נקבה: **חייק.** חותך לזכרותיה ועושה כעין נקבות וכי משיילינן ליה מה חתוך זה שבמקום נקבות ואומר עכברים אכלוה: [י]**צואי.** צמר שאינו מלובן מצואתו: **השתא מלובן.** דאיכא למימר לא מפסיד טירחיה ולא מלבין לה דסבר שמעי רבנן ומפסדי ליה מינאי אפי' הכי [ס]כיון דטירחא זוטא היא לא קפיד עליה ולא זבנינן צואי מיבעיא: [י]**אבל לוקחין ממנו טוי ובגדים.** דאי מבכור לא הוה טרח להו דמקפיד אטירחיה [פ]: **בגדים מיבעיא.** [י]הא משעה שנטוו אישתראי להו: **נמטי.** פילטר"ש ולא נטוו מעולם ולהכי איצטריך לאשמועינן: **מתני' החשוד על השביעית.** לזרוע או לעשות סחורה בספיחים: **סרק.** כתוש וממוקן במסרק: **גמ' אריג מיבעיא.** הא בא לכלל טווי קודם לכן ומההיא שעתא אישתראי: **תיכי.** שרשרות שקורין טרלוייר"ש ועושין אותן מפשתן עד שלא נטוה: **מתני' אפי' מים ומלח.** משום קנס: **זיקת תרומה.** כל דבר שנותנין ממנו תרומה: **גמ'** [יא]**שמערבין כהן שמן זית.** וכיון דלית בהו זיקת תרומה לא זבנינן מיניה:

תרבא

אבל לשון בודקין משמע לכתחלה כדי לעבור ולעשות פסח ולהכי בעי מאי בודקין דמה היא אותה בדיקה והשתא יש שלשה עניים בבית הפרס לעושי פסח לכולי עלמא ולנזיר לבית שמאי מנפה וטהור וללמוד תורה ולישא אשה ולדון ולערער ולכבוד הבריות שרי ליטמא בלא ניפוח ולשאר מצות כגון עדות דהכא שרי על ידי ניפוח וטמא וכן בעירוב (ה) [יב][ט]אומר אין מערבין אלא לדבר מצוה שרי ליטמא ע"י ניפוח [יג][י](וטמא) ואי מערבין אף לדבר הרשות יש ללמוד משם דעל ידי ניפוח שרי אפילו בלא מצוה אלא [יד]מדבריהם [כ]וטמא אי נמי מערבין לדבר הרשות איכא לאוקומי המשנה כשעירב לדבר מצוה שרגילות הוא לערב לדבר מצוה כדקתני בריש כילד משתתפין (עירובין פב.) וכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה וקאמר התם דאורחא דמילתא קתני והא דבעי בחגיגה (דף כה:) הבודק לפסחו מהו שיאכל בתרומתו אבדיקה דרב יהודה קאי ולא [טו]אמתני' ולפי' ר"ת איפכא ועוד היינו יכולין לפרש דכל הבדיקות לעושי פסח אלא דבדיקת המשנה לאחר [טז][ל]שעברו לדרב יהודה בא להשמיענו מאי בודקין כדי לעבור ופירוש כמו אמר רב יהודה מאי בודקין כההוא דבריש אלו מציאות (ב"מ כא.) וכמה אמר רב יצחק קב בארבע אמות ובפרק לא יחפור (ב"ב כב:) וכמה אמר רב ייבא חמוה דאשיאן כמלא [יז]מלון [מ]: **ורב** יהודה בר אמי משמיה דרב יהודה אמר בית הפרס שנידש טהור. בפרק בתרא דחגיגה (דף כה.) גרס רב חייא [נ]ברבי אמי משמיה דעולא: **כפועל** בטל של אותה מלאכה. פירש בקונטרס מאותה מלאכה דבטל מינה דאם היה נוקב מרגליות שעבודתה נוחה לעשות ושכרו מרובה ואם אומרים לו טול כך וכך ובטל היום ממלאכה אינו פוחת משכרו אלא דבר מועט שהרי נוחה ואין בה טורח ואם מלאכה קשה היא כגון נגר אם אומרים לו אתה נוטל עכשיו ג' זוזים טול זוז והבטל היום מאותה מלאכה לעסוק במלאכה קלה ניחא לו להבטל ליטול זוז עד כאן לשון הקונטרס ולא היה לו לפרש שיטול שכר בטלה מאותה מלאכה לעסוק [יח]במלאכה קלה כזו דא"כ היה נוטל [ס][שכר] לדון ולהעיד להזות ולקדש אלא היה לו לפרש שנותנין לו שכר בטלה מאותה מלאכה [יט]ובטל לגמרי ואינו עושה בשום מלאכה וכענין זה צריך לפרש בסוף אלו מציאות (ב"מ לא:) גבי השבת אבידה דתנן היה בטל מסלע לא יאמר לו תן לי סלע אלא נותן לו שכרו כפועל [כ]בטל מאותה מלאכה וגם שם פירש בקונטרס כענין שפירש כאן וא"א לומר כן דא"כ היה נוטל שכר על השבת אבידה ואפי' לרבנן דאמרי טעינה בשכר לא אמרי אלא משום דא"כ לכתוב רחמנא טעינה ולא בעי פריקה ובריש [כא]הכונס (ב"ק נו:) אמרינן שומר אבידה כשומר חנם דמאי הנאה אית ליה אלא צריך נמי שם לפרש ליושב ובטל לגמרי ורבינו חננאל פירש שם [כב]כמו שבשאר ימות השנה אין נותנין בתפירת בגד אלא חצי סלע והוא עתה בשעת הרגל ותופר בגד בסלע [כג][ע][אין] אומרים לו קבל שכר כמה שתנות למלאכה זו שאתה מקבל עליה סלע [כד][אלא] כאותו שכר שאתה היית נוטל כמותה בשאר ימות השנה שלא היית נוטל עליה אלא חצי [כה]מפני השבת אבידה ופירושו תמוה דאין הלשון משמע כן וגם אין כאן שום [פ]הכירא ליטול בשעת הרגל [כו]כשאר ימות השנה והוי כהלכתא בלא טעמא ועוד תניא בריש השוכר את האומנין (ב"מ עו:) השוכר את הפועלים והטעו את בעל הבית כו' אבל הלכו חמרים ולא מצאו תבואה הלכו פועלים ומצאו שדה שהיא לחה נותן להם שכרם משלם אבל אינו דומה הבא טעון להבא ריקם עושה מלאכה ליושב ובטל וקאמר התם תני תנא קמיה דרב נותן שכרו משלם א"ל חביבי אמר אי הואי התם [צ]הוה יהיבנא ליה כפועל בטל אלמא קרי ליה פועל בטל ומשמע לגמרי כמו [ק]שפירש ולא כמו שפירש [כז][רש"י] ור"ת כלל ומיהו קשיא מהא דתנן בפרק איזהו נשך (שם סח.) אין מושיבין חנווני למחצית שכר [כח]אלא א"כ נותן לו שכרו כפועל בטל ומפרש בגמרא כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה וצריכא דאי אשמעינן רישא חנווני משום דלית ליה טרחא אבל סיפא דאית ליה טרחא [כט]אימר לא סגי ליה כפועל בטל [ל]ואמאי ס"ד דלא תסגי ליה כפועל בטל והלא [לא]כל זה כדינו שנותנין לו יותר לפי מה שהוא טורח ועוד דבברייתא פליגי התם כמה הוא שכרו בין מרובה בין מועט דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר אפילו לא טבל עמו אלא בציר כו' ר' שמעון אומר נותן לו שכרו משלם והשתא מתני' [לב]ר' שמעון שזהו שכרו משלם ובתוספתא משמע דמתני' כר' מאיר דקתני המושיב חבירו בחנות למחצית שכר נותן לו שכרו כפועל בטל דברי ר' מאיר ועוד קתני סיפא [לג]ר' שמעון אומר נותן לו שכרו משלם אינו דומה עושה מלאכה ליושב ובטל יושב בחמה ליושב בצל ולפירוש הקונטרס דשמעתין ודבבא מציעא קשיא אבל לפי מה שפירשתי דכפועל בטל היינו כיושב ובטל לגמרי ניחא ולא קשה מידי הא דקאמר צריכא [לד]ובין מרובה בין מועט דקאמר ר' מאיר היינו בין היה עוסק במלאכה מרובה בין היה עוסק במלאכה מועטת [לה][ר]ור' שמעון אומר נותן לו שכרו משלם שאומדים כמה היה רוצה ליטול ולבטול ממלאכה כבידה שהיה עוסק בה ויעסוק במלאכה [ש]כזו דהיינו טפי מדרבי מאיר [לו]ויושב ובטל דתוספתא לאו בטל לגמרי אלא מאותה מלאכה החמורה ורבינו חננאל פירש שם כפועל בטל כגון אדם בטל שאינו מוצא מי ישכירנו והולך ובטל והיה משתכר בקל ולא יתן לו כמו שפועלים הולכים עכשיו שהם ביוקר [לז]הרבה משכירין כגון שהיה נשכר עכשיו בשתי סלעים ובאותה שעה היה בטל לא [לח]יהיה נוטל אלא סלע:

תרבא

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פ"ו מהל' קרבן פסח הל' ח:

ל ב מיי' פט"ו מהל' טומאת אוכלין הל"ט:

לא ג מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין הל"ה טוש"ע ח"מ סימן ט סעיף ה:

לב ד מיי' פ"ג מהל' בכורות הלכה ח סמג עשין ריא טוש"ע י"ד סימן שיח:

לג ה מיי' פ"ח מהל' שמיטה ויובל הל' יד:

לד ו ז מיי' פי"ב מהל' מעשר הלכה טו:

◆

הגהות הב"ח

(א) במשנה טוי ובגדים. נ"ב ס"א ואריג: (ב) שם במשנה טווי ואריג. נ"ב ס"א ובגדים: (ג) שם במשנה תרומה לשם כצ"ל ואות י' נמחק: (ד) רש"י קודם ד"ה בשר צבאים עיין גליון גמרא: (ה) תד"ה (בעמוד הקודם) היכי אזיל סי' וכן בעירוב צריך לומר דאין מערבין וכו' ושרי ליטמא ע"י ניפוח משום דאין מערבין אף כו' אי נמי מערבין אף לדבר הרשות:

◆

לעזי רש"י

פילטר"ש. לבדים (מצעים של לבד).

טרלוייר"ש (טריצידוריש). מקלעת.

◆

רבינו גרשום

מטמאו: שנידש טהור. גבי [עושין] פסח: אי נמי שאר טומאות. כגון נבילות שרצים דאין מוהרין אלא ל טומאת מת בלבד: פועל בטל של אותה לאכה דבטיל מינה. דיש דבר להקל ולהחמיר כיצד ועל חייט או סופר שאין מלאכתו טורח כ"כ ומרויח יום ג' פשיטא אם שוכרו דם על מנת שיהא בטל מלאכתו וישמור ביתו בקש שיניח לו קצת שכרו הואיל והוא בטל איני טורח ודאי כיון אומנותו היא בלא טורח ינו רוצה להניח משכרו לא דבר מועט כגון פשיטי חת אבל פועל שמלאכתו שה כגון כתף ודאי ברצון יח חצי שכירותו או יותר ים שיהא בטל אף כאן לפי אומנות שמבטלו לדיין או עד יתן לו שכרו: ולא ורות שאינן עבודין. דשמא ל בכור הן: אבל לוקחין נו עורות של נקבה. קבה לא קרשא בבכורה: יחלף בדעגל. שאדום רו: סבר. אם אעבדנו חייב נודע שהוא של בכור סרוהו עלי ונמצאתי זכר טורח (אבל) [ולכן] והוא עבוד בידוע שאינו בכור ואם אינו עבוד ישנן: מידע ידיע. דכיון ית בהו מקום זכרות ודאי דנקבה: וצואי. שאינו וכן: השתא מלובן לא ינן דאע"ג דאיכא למימר א היה טורח ללבנו אלא בן חולין אפילו הכי אין קחין: צמר מלובן ואתו. אבל לא מלובן כל כו: אבל לוקחין טוי דים. דודאי לא היה שה מלאכה יתירה כ"כ היה של בכור: מאי ים לא ממש ארוגים אלא ד. פלטרס דקל הוא שות: אפילו סרוק. דהכא א למימר לא טרח סרקיה דדבר קל הוא: י בנקילי. בגדל ייש גז לעשותו כטוויה: גרבי בהו שמן זית.

מסורת הש"ס

א) [ברכות יט: וע"ש על הגליון], ב) [ב"מ לא: סח. ושם ה"ג מאי כפועל בטל והא לא בטל מינה אמר אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה רש"ל], ג) נ"ל כדעגל, ד) [פי' אלא כל דקאמר ר' שמעון לאתויי אתי וכ"ה ברי"ש מכרעטורה], ה) [שייך למתני'], ו) [שייך למתני'], ז) שייך למתני', ח) ע"ב, ט) אי אין מערבין אלא כו' נ"ק, י) נ"ק מ"ו, כ) נ"ל טמא וכו' נ"ק יטמא, ל) נ"ל שעבר ורב יהודה בא כו' נ"ק, מ) [וע"ע תוס' יומא עו. ד"ה הכי יתום' פסחים לג. ד"ה מתן ותוס' סליינתי שם], נ) [ובס"ם שלפנינו איתא בר אבא], ס) נ"ק, ע) נ"ק, פ) שכרא נ"ק, צ) לא הוה יהיבנא ליה אלא כפועל נ"ק, ק) שפירשתי כו' רש"י ור"ת נ"ק, ר) לעולם נותן לו כפועל בטל ור"ש נ"ק, ש) קלה כזו נ"ק.

◆

מוסף רש"י

בית הפרס שנידש. ברגלי בני אדם (עירובין לו:) דישה רבה ברגלים הרבה (כתובות כח:) טהור. דתלינן לקולא ואמרינן כל העצמות נכתתו לפחות מכשיעור (שם) שהרגלים מכתתים את העצמות ומסלקים (נדה נז.) או: שדריסת הרגלים השבירתן (פסחים צב:). כפועל בטל של אותה מלאכה. דבטל מינה, כמה אדם רוצה ליטול ולפחות משכרו ליבטל ממלאכה זו כבדה שהוא עוסק בה ולעסוק במלאכה קלה כזו, הכל לפי טובד המלאכה וריבוי שכר, יש מלאכה שטורחה קל ושכרה רב, או מיליף (ב"מ לא.).

◆

שיטה מקובצת

א) ואם היה: ב) החמור וכו' תנא נוטל שכרו כפועל: ג) מלאכה דבטל מינה: ד) ממנו אפילו בשר: ה) ובנינן מ"ט: ו) שמעו בי רבנן ומפסדו לה מינאי: ז) תרומה לשם חולין: ח) הבכור כהן החשוד: ט) הכי. ס"א הואיל דטירחא זוטי: י) מיבעיא דהא משעה כו' בהו הפי"ד: יא) כל לאתויי מאי לאתויי קרבי דגים שמערבין: יב) בעירוב אי אין: יג) וטמא משום מצוה ואי: יד) אלא שהעמידו דבריהם וטמא: טו) ולא ארמתני' ולפי': טז) לאחר שעבר ורב יהודה: יז) כמלא רוחב חלון: יח) מלאכה קשה לעסוק: יט) מלאכה כיושב ובטל: כ) כפועל ומפרש בגמ' כפועל בטל: כא) ובריש פ' הכונס: כב) שם כגון שבשאר: כג) בסלע ואומרים לו: כד) סלע באותו שכר שהיית נוטל בהנאתה בשאר: כה) חצי סלע בפני: כו) הרגל כבשאר ימות: כז) שפי' ר"ת כלל וגם לא ממש כפי' הקונטרס ועוד קשיא: כח) שכר ולא יתן מצות לחבירו ליקח בהם פירות למחצית שכר אלא א"כ כו' כפועל ומפרש בגמרא: כט) טרחא אימא לא: ל) בטל כו' ואמאי: לא) והלא זהו דינו שנותנין: לב) מתני' כר' שמעון: לג) סיפא דתוספתא ר"ש: לד) צריכא בגמרא ובין: לה) מועטת לעולם נותן לו כפועל בטל ור"ש: לו) מאיר והא דקתני בתוספתא עושה מלאכה ליושב ובטל לאו: לז) ביוקר ומוצא הרבה: לח) לא היה נוטל: